

Tartalom a hiányban

Kányádi Borbála_Paragi Anett_TDK_2018

Témavezető: Balázs Mihály DLA

Hagyományok és hit

A halállal kapcsolatos hiedelmek és szokások az emberi civilizációk kezdetétől jelen vannak, az öregedés és az elmúlás által felvetett kérdésekre minden kultúra próbált magyarázatot találni, a legtöbb vallás, köztük a kereszténység is, a halált követő életen alapszik. A ravatalozás és a temetés a hit szerint, a halottat vezeti át a túlvilágba, az örök életbe, azonban legtöbbször az élőknek segít a tovább lépésben, elbúcsúzásban. Ezekből is látható a jelenlegi feladat összetettsége, ugyanis bármilyen felmerülő kérdésre, válasz csupán feltételezések alapján adható, célunk tehát nem az egyértelmű megoldások keresése, hanem az összegyűjtött ismeretek alapján egy átfogó összefoglaló dolgozat megírása és egy ezzel korrespondáló építészeti terv megalkotása.

A ravatalozási szertartás hagyományai mélyen gyökereznek a keresztény kultúrában, az lélek távoztása után a földi maradványok elhantolásának szokása a kereszténység kialakulásával egy időszakra becsülhető. Az esemény a halott és a közeli családtagok érkezésével kezdődik, a kezdeti gyászmenetet követően, közeledtüket harangszó jelzi. Ilyenkor kezdenek gyülekezni a temetésre érkezők az evilági személyek számára kijelölt helyen. A hagyományok szerint katolikus szertartáson, a pap a halott fejénél elhelyezett szentelt vízzel megszentelte a ravatalt, letérdelt, imádkozott, ezután szólt a gyülekező gyászolókhöz. A szertartáson való búcsúbeszéd papi kiváltságnak számított, a családtagok által összeállított beszéddel elevenítette fel az elhunyt életének fontos pontjait, utalt a feltámadásra és az élet múlandóságára. Az individualizmus és a világiasodás hatására ma már nem rendkívüli, hogy nem csupán vallási személyek mondanak búcsúbeszédet a temetésen. Végül a prédikáció végeztével ismét megszólal a harang, mely így keretet adva a végső útjára is elkíséri az elhunytat.

A tervezési feladat szerves része, a már meglévő kápolnával való szerves kapcsolat megteremtése, amelyhez - mivel egy történelmi jelentőségű épületről van szó - először épülettörténelmi kutatást végeztünk. Az apró építménynek kalandos a története. A Tizenötéves Háború egyik legmeghatározóbb csatáját Verőce területén vívták. 1597-ben itt sikerült Miksa főherceg csapatainak Mohamed hadait visszaverni. Az oszmán hódoltság után a Felvidékről visszatérő magyarok és az újonnan idetelepített németek és szlovákok együtt építették újra a települést, később 1738-ban hálából az addig tomboló pestis járvány megszüntetéséért, kápolna épült Szent Rókus tiszteletére. Az évek múlásával ezt azonban kinőtte a falu és egy jóval nagyobbra volt szükség. Ekkor az eredeti helyére Giergl Kálmán tervezésével új kápolnát építettek, a régit pedig áthelyezték a temetőbe, így onnantól kezdve ravatalozó funkcióját tölti be. Ez az építmény történelmi és műemléki szerepén túl fontos szellemi és érzelmi jelentőséget is képvisel. A generációk felfogásának változásait átélve, melyek őt magát is alakították egy időtlen, mégis a egyre öregedő objektumként képviseli az változó korok

értékeit. Méretéből és zártságából adódóan azonban jelenlegi funkciója betöltésére ilyen formában nem alkalmas, így célunk a kápolna bővítése oly módon, mely nem konkurál a már meglévő építmény évszázadok alatt létrejött szakralitásával.

Hit és hely

A keresztény kultúrában a vallási építmények mindig is jelentős szereppel bírtak. „Egy szent hely mindig a világ tükörképe az igazi világ centruma, a megszentelt és lefektetett tudás fellelésének, átélésének színtere, mert csak ezeken a pontokon következhet be a különböző síkok átlépése, csak ott jön létre kapcsolat a három kozmikus zóna között”¹

Minden szent hely megteremtésével az ember egy új központot hoz létre, mely mind a letelepedéshez, mind a tájékozódáshoz referencia pontként szolgál. A letelepedés a vallásos ember számára mindig templomok, vallási központok körül, sugárirányban indult, és terjedt tovább. Ezen centrumok azonban nem csak vertikális irányban bírnak szakrális tartalommal, az általuk kijelölt iránypont horizontális értelemben véve is meghatározó. Egy helynek minél nagyobb szakralitása van, annál nagyobb vonzerővel bír a hívő ember számára. Aki a tudásra vágyik, ezen szent centrumok felé horizontális irányú távolságot megtéve reméli valamilyen szakrális élmény átélését, illetve elmélyítését. Ebből úgy tűnik, hogy a vallásos kultúrákban a vertikális és horizontális közötti különbség elmosódik, mindkettőnek egyenértékű szerepe van a szakralitás megélésében, azonban a test anyagi létéből kifolyólag csak horizontális irányban tud elmozdulni, vertikálisan csupán a lélek képes felemelkedni.

A szent hely megnevezés már magában erős lelkeséggel, szubjektivitással rendelkezik, ellentétben a szakrális tér fogalmával, bizonytalanság érezhető benne. A térnek vannak kijelölhető határai, egyértelműen meghatározható, és szakralitását általában mesterségesen hozzák létre. A szent hely azonban megfoghatatlanabb, lényegét sokszor egy ott lejátszódott esemény, vagy valamilyen misztikum adja, kialakulásának egyértelmű időpontot nehéz kijelölni, tisztelete a vallásos ember generációin keresztül adódik át.

A tervezési helyszín esetében a kérdés még összetettebbé válik, egyik kategóriába sem sorolható egyértelműen, mivel nem csak az épület, és annak helye, hanem a környezet is hordoz magával szakralitást. A terület nem homogéne képviseli a szent hely lényegét, apró fókuszpontok jönnek létre, melyek organikusan bővülnek az idő haladásával. A temetőben nem csak a ravatalozó képviseli a túlvilággal való kapcsolat létesítésének helyét, hanem a sírok által létrehozott apró elszórt pontok mind-mind individuális kapcsolódási pontot jelentenek az egyén számára a túlvilággal. A

¹ A térélmény kultúrtörténete és pszihopatológiája, Kállai János, Karádi Kázmér és Tényi Tamás,

ravatalozónak tehát nem konkurálnia kell ezek jelentésével, csupán a közösségi tevékenységként megnyilvánuló elbúcsúzásra kell helyet teremtenie.

Hely és Tér

“Te mondtad, hogy templomot építsek
szent helyeden,
És oltárt lakhelyed városában,
Hasonmását a szent sáornak,
Melyet kezdettől fogva készítettél”²

Szagrális terek létrehozására a vallás kialakulásának kezdetétől fogva igény volt, melyek kialakítása meghatározott konvenciók alapján volt elvárható. A tér struktúrájának alapjait mögöttes jelentéstartalommal bíró objektumok határozzák meg. Az oltár, mely a tér fókuszpontját képezi és szagrális élmény átélésének elsődleges elősegítője, valamint a torony mely a mítikus hegyek leképezéseként, az ég felé létrejövő kapcsolatot teremti meg. Ezen pontok köré szerkeszthető a szagrális tér. Jelen esetben továbbá egy sokkal érzékenyebb elem is hozzáadódik a szerkesztési elvekhez, ez pedig a ravatal. Ez elsősorban nem az Istennel való kapcsolat eszköze, a tér formálásában mégis talán a legmeghatározóbb szubsztancia, a ravatalozó terének fókusza a szertartás alatt ugyanis az oltárról erre terelődik a térérzetet nagyban befolyásolja.

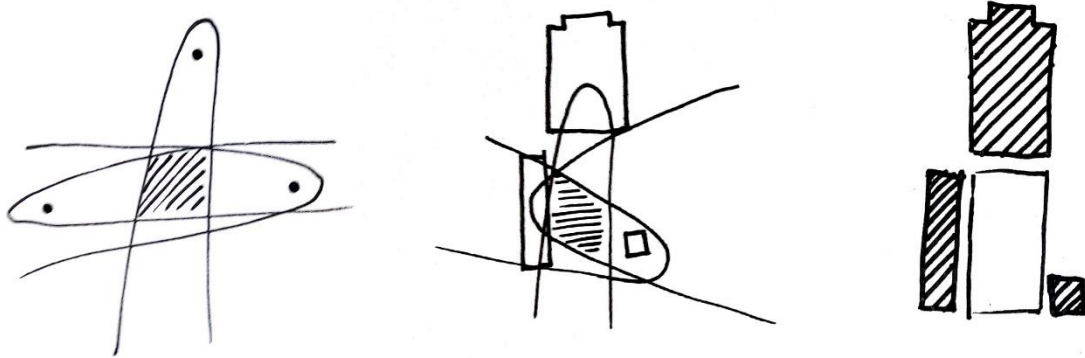
A tér és a benne tartózkodó között folyamatosan fennálló kapcsolat van, hiszen a tér aszerint létezik, ahogyan azt az ember megéli. A térélmény azonban sokféle hatástól függ, hiszen míg az épület falai statikus, változatlan objektumok maradnak, mind az őket körülvevő környezet, mind a benne található emberek, objektumok mozognak, változnak. A tér megértésének elősegítése építészeti eszközökkel fontos része az alkotásnak, és a jelenlegi feladat összetettségéből adódóan minden részlet kiválasztása kritikus pont lehet a térélmény szempontjából. Mind a környezeti elemek kihasználása, mind a belső tér kialakítása az építész fontos feladata. A tér megértéséhez hozzájáruló egyik legfontosabb elem, a funkció közösségi mivoltából adódik. A vallási hagyományok alapján, a keresztény szagrális terek elsősorban nagy tömegek, társas tevékenységek befogadására kerülnek megépítésre, így a megértésük nem lehet teljes a közösségben való szerep betöltése nélkül.

A ravatali szertartás közben az egyén azonban nem csak a közösségi lényként van jelen, hanem mint individuum is fontos a szellemisége, ugyanis a térben elfoglalt helyét eszerint fogja kiválasztani. A lelki állapot és a térben elfoglalt hely szervesen összekapcsolódnak. Legyen az szomorúság, sebezhetőség, vagy akár közöny és unalom, a rejtőzködésre, és a tömegben megbújásra

² Bölcs 9,8. Idézi: Elliade 55.p.

is teret kell adni ravatalozón belül. Van, akinek családja és közeli barátai közvetlen közelségére van szüksége egy temetés alkalmával, de másoknak a tökéletes magány, az önmagába fordulás segít átlendülni a felkavaró eseményen. Egy ravatalozóban ezt az igényt szűkebb, minimális méretű, rejtőzködésre alkalmas egyszemélyes fülkék tudják biztosítani, a nagyobb közösségi terek jelenléte mellett.

Tér és Tömeg

Tereket sokféleképpen hozhatunk létre, azonban a legelemibb ösztöneink két féle irányban indítanak el minket. Az első út a már létező tömör anyag elvétele, ezzel a barlangszerű természetes biztonságot adó terek hozhatók létre. A másik út a tér lekerítése valamilyen anyaggal, mely egy sokkal légiesebb szabadabb környezetet is képes kialakítani. Ezen két irány felhasználásával és ötvözésével igyekeztük kialakítani a tervezési koncepciót.

Minden térnek saját szellemsége van. A benne tartózkodókkal szimbiózisban működő önálló mikrokozmosz felismerhető, egyedi tulajdonságokkal rendelkezik, a kultúra és a felfogások alakítják, akár csak az emberek lelkét. A kettő párhuzamba állítható, és egymásra vonatkoztatható sokféle szempontból. A tér formálja a lelki állapotot, és a lélek a térélményt, amely interakciót egy alkotás során nem lehet figyelmen kívül hagyni. A tömeg mely mindezt körül veszi kézzel fogható tartalmat ad ezek megértésére, azonban ez felveti a kérdést, hogy nincsen-e tér tömeg nélkül, tehát nincsen-e lélek test nélkül. Ez a kérdésfelvetés természetesen tovább árnyalható, azonban egy ravatalozó tervezésénél akarva-akaratlanul a tézis középpontjába kerül. A tartalom és a hiány sokféle módon jelenhet meg. Tömeg és tér, tömör és transzparens, fény és árnyék, hang és csend mind építészeti mind lélektani szempontból fontos ellentétpárokat képeznek, melyek egymással nem versengenek, hanem koherens egészként formálják az élénk tároló valóságot. Azt hogy mi van ezen valóság mögött, csupán elméletek alapján próbálhatjuk meg megérteni – hisz semmit amit a túlvilágról tudunk, nem tudhatunk biztosan. A kíváncsiság és a válaszkeresés azonban

fontos mozgatórugója a létnek, segít elfogadni, túllendülni és előre törni, mely ritmust követve a lezárásra készen állva eljutni a megérdemelt válaszig.

Ezen feltevésekre igyekeznek reagálni a téri koncepciónk is. A meglévő zárt tömb mellé kiegészítésként igyekeztünk olyan megoldásokat találni, amelyek egyszerűen és letisztultan képesek közvetíteni a tömeg és a tér kapcsolatát a benne tartózkodók felé. Nem volt célunk egyértelműen zárt épületszerű tömegeket létrehozni, csupán objektumokat helyeztünk el, melyek önállóan létrehozott anyagszerű jelenlétét egymás felé fordítva létrejön egy olyan metszet melynek centralitása külön erre tett erőfeszítések nélkül is képes megállni.

Tömeg és Anyag

Elsősorban olyan előképet kerestünk amely léptékében és funkciójában is hasonló a jelenlegi feladathoz. Ezen kívül az előre elképzelt elemeinknek kerestük a megfelelő szerkezeti kialakítást.

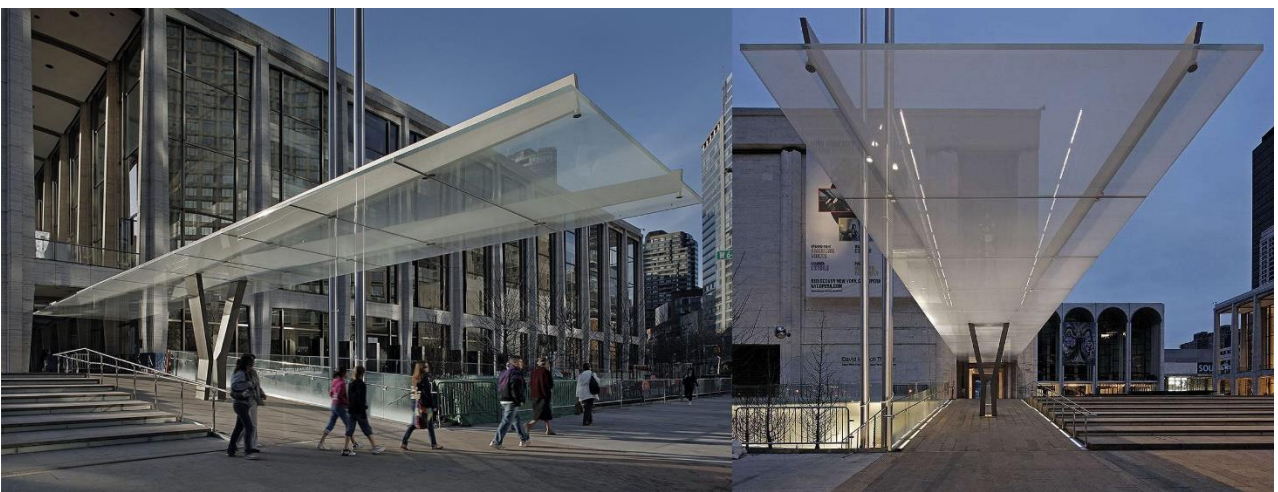
/Srebrenka Sekulić-Gvozdanović - Szent Mária templom bővítése, Babafalva, Horvátország, 1994/

Anyaghasználati elveinket a Srebrenka Sekulić-Gvozdanović által tervezett bábafalvai szent Mária templom bővítése alapozta. A templom új része alig észrevehetően simul a már meglévő épületdarabhoz, annak szerves részévé válik. Az új épületrész szerkesztésében, arányaiban és anyaghasználatában is idomul a bővítendő templomhoz. A meglévő építmény nem veszít értékéből az új térrész megjelenése következtében. A pavilonszerű bővítés megnyitja a templom terét az érkezők felé, hívogatóbbá teszi azt. Az új rész ugyanolyan minőségű fehér meszelést kapott, mint az addigi templom tornya. Tetejét azonos vörös agyag cserepekkel fedték. A régi és az új együtt alkot egészet, többé el sem képzelhetőek egymás nélkül.

/Hall McKnight - pavilion for London Festival of Architecture-Yellow Pavilion, London, 2015/

Hall McKnight vezetésével kialakított Yellow Pavilon a 2015-ös Londoni Építészeti Fesztiválra, pavilonunk átmeneti tereinek kialakítását inspirálta. A fesztivál témája a “folyamatban lévő munka” volt. A pavilon a város egy komponense szeretne lenni, mivel a város fejlődése egy állandóan változó, folyamatban lévő munka. Az ideiglenes pavilon egy átmeneti zónát jelöl ki az egyik oldalán lévő város és a másik oldalán épülő új városrész között. Az épületben Belfast utcáit régebben fedő téglák kerültek kiállításra. A pavilon egy “jármű”, amely Belfast utcáit régebben fedő téglákat szállítja, ezáltal a várost egy folyamatban lévő munkaként bemutatva. A téglák újjáledtek, hiszen volt egy életük Belfast utcáin és most új életre kapva a pavilon részét képezik. Az általunk felhasznált motívuma az épületnek, a homlokzaton keresendő. Az íves záródású nyílásokkal tagolt, befele irányuló falak izgalmas tériséget kölcsönöznek az épület egészének. Ezt a benyomást szeretnénk kelteni a saját pavilonunkkal is.

/Lee Jablin, Harman Jablin Architects - Lincoln Center for the Performing Arts, Manhattan, 1991/

A Lee Jablin tervezte Lincoln Előadóművészeti Központ főbejáratának előtetejének kialakításából merítettük az egyik objektumunk szerkezeti megoldását. A tető könnyed, látszólag lebeg, nem tartja semmi. Ilyesfajta kialakítással egy világi épületnek is rejtett szakralitást kölcsönözhetünk. Pont ezt a hatást kerestük kompozíciónk központi elemét képző üvegtetőhöz. Az előkép hatalmas üveg felületét egyetlen oszlop pár támasztja alulról. Ezen az oszlop páron támaszkodik a gerenda konzol pár, amelyről a tető függeszkedik.

Anyag és Hiány

Az épületeink és az általuk formált terek kialakításánál az egyszerűsége, áttekinthetősége törekedtünk. Ezen helynek az elbúcsúzás megkönnyítése célja, feladata pedig a ravatali szertartás befogadása.

Az épületegyüttesünk 3+1 elemből áll. Az egyik a már meglévő régi kápolna, mely a szertartáshoz szükséges, keresztény vallási hagyományokon alapuló funkciókat tartalmazza. Ezt egészítjük ki egy horizontálisan elterülő fal szerű objektummal, amely a család, barátok, és a szertartáson résztvevő egyéb világi személyek számára kialakított pavilon, és egy vertikálisan magasba törő toronyból, mely a kápolnából hiányzó harangtorony szerepét tölti be. A negyedik, plusz elem egy sokkal nagyobb jelentéstartalommal bíró objektum, ugyanis ez a terület a metszete a vallási és a világi funkciók által létrehozott tereknek, az építmények által körülhatárolt tér, amelyben nem található anyag, mégis van jelentéstartalom.

A két új elem stílusukban és anyaghasználatukban a már meglévő épülethez idomítottuk. Az épületek egyszerű vasbeton szerkezetét fehérre meszeltre terveztük csakúgy, mint ahogyan a kápolna meglévő falai állnak.

A pavilon a horizontális irány képviselője, melynek tömör fal szerű jellegét több különböző méretű és jellegű átmeneti tér kialakításával áttörve, az anyag elvételével, képesek voltunk transzparenssé, átjárhatóvá tenni. A boltívek ritmusát úgy alakítottuk, hogy egyéni és közösségi tereket is létre tudjunk hozni így a téren belül lehetséges a jelenlévő mind egyedüli, elszigetelt

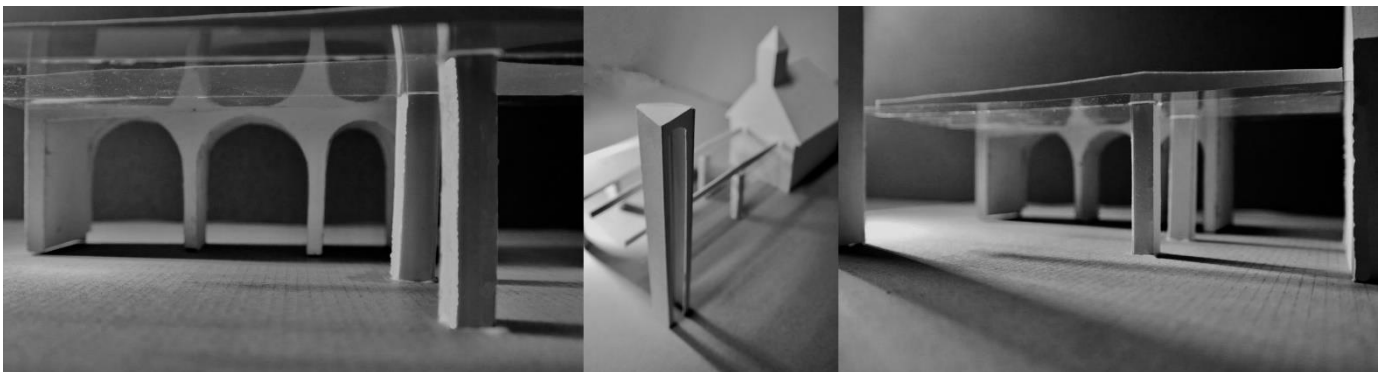
megbúvása, mind közösségben elhelyezkedésből érzett biztonsága. Így a jelenlévők képesek megtalálni saját helyüket a térben, majd figyelmüket egészében a szertartásra összpontosíthatják, a végső búcsú személyes feldolgozására fókuszálhatnak. A pavilonban átlósan megy végig egy több helyen áttört fal, amely fokozatosan nyitja meg a teret a szertartás helyszíne felé. A falban lévő íves záródású nyílások a kisebb-nagyobb termek bejáratai.

A pavilon tömegét a belső fal határozta meg. Ahol ez a fal végigfut, ott húzódik a tetőgerinc, onnan lejt a tető asszimmetrikusan, ezzel is különböző mértékű zártságot kölcsönözve az átmeneti tereknek.

A harmadik elem a harangtorony, mely pontszerűségével egyértelmű lezárást ad a horizontálisan elterülő pavilon ritmusának. Szükségessége a funkcióból is adódik, ugyanis a meglévő kápolna tornyában nem található harang. Ezt kihasználva terveztünk egy olyan építményt amely a harangszót nem csupán akusztikai élményként kapcsolja be a szertartásba, hanem maga a toronyban található harang egy fontos látványelem is egyben. A ravatali szertartás kezdetét a harangszó jelzi ezért is a mozgó harang látványa a hozzá társuló akusztikai élménnyel fokozott jelentőségű. A végső búcsú kezdetét jelzi. Így a két épület ellentétbe állítható, ez lesz a halott tiszteletére megszólaló hang épülete, a pavilon pedig az élők lelki állípotából származó csendé.

A torony nyílásai a pavilonéhoz hasonlóan íves záródásúak, a boltíves klasszikus formával és a modern elemek ötvözésével igyekeztünk olyan tömeget alkotni, amely képes bekapcsolódni a Verőcén található történelmi múltba.

A középben található elem, a tető jelenlétének funkcionális szükségessége mellett, egy koncepcionális tényező is. A három elem egymás felé fordulásából keletkező metszetet fedi le. "Lebegő" szerkezetével igyekszik minél kevésbé megzavarni a többi objektum által létrehozott tartalmat. Megtámasztása a kompozíció fókuszát, a koporsó helyét jelöli ki. Az itt álló oszloppáron támaszkodik a két konzolos gerenda, amelyekről a tetőt képző üveglap függeszkedik.

Hiány és tartalom

A tervezési feladat által felvetett kérdések a valóság és a térértelmezésünk alapjaihoz nyúlnak vissza, így célunk nem egy megoldás megtalálása volt, csupán a spirituális és materiális kapcsolatok téri leképezése, és ezzel hozzájárulva megértésük elősegítéséhez. A létrejött tervben az anyagtan tartalomnak éppen olyan fontos szerepe van, mint a megépülő objektumoknak. Ezen kettő érintkezéséből és metszeteiből képesek voltunk olyan tér elemeket alkotni, melyek nem csupán funkcionalitásukban, és atmoszférájukban kapcsolódnak a témához, hanem annak lényegével azonosulni képesek.

„Egy tárgynak, egy cselekvésnek csak akkor lesz önálló, tudatosan is átélhető valóságértéke, ha részt vesz egy olyan, a tevékenyedőn kívül álló valóságban, mely összefüggéseiben meghaladja őt.”³ Ez a pszihopatológiában felvetülő tételmondat egyértelműen vonatkoztatható az öregedés és a halál által meghatározott életritmus metafizikájára.

A létrejött tapintható objektumok kapcsolják be a tervet a látható világba, tömörségükkel és könnyedségükkel a kézzel fogható valóságot formálják. Mögöttes jelentéstartalmuk azonban, csak az elmúlás élményét végig kísérő egyén szeme előtt képes megmutatkozni. Felfokozott lelki állapotából adódóan lehet képes a centrumban kialakuló űr önálló szubsztanciájának megértésére mely a materiális értékrendszerrel megtisztulva tisztán szellemi értékeket képes hordozni. Mert az elmúlás következtében kialakuló űr betöltése nem lehetséges, tovább lépés csak akkor érhető el, ha elfogadjuk, hogy a hátramaradó hiányérzet nem a tartalom eltűnéséből, hanem az anyagszerűség átalakulásából keletkezik.

³ A térélmény kultúrtörténete és pszihopatológiája, Kállai János, Karádi Kázmér és Tényi Tamás,

Forrásjegyzék

KÁLLAI JÁNOS, KARÁDI KÁZMÉR ÉS TÉNYI TAMÁS: A térélmény kultúrtörténete és pszihopatológiája, 1998

VUKOSZÁVLYEV ZORÁN: Anyag és csend

VERŐCE TÖRTÉNETE: <https://veroce.plebania.hu/veroce-tortenete/>

SZERTARTÁSI HAGYOMÁNYOK:

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Mako_monografia_sorozat/pages/monografia_3/011_c_szokastemetkezes.htm

LEE JABLIN, HARMAN JABLIN ARCHITECTS - LINCOLN CENTER FOR THE PERFORMING ARTS, MANHATTAN, 1991

<https://www.e-architect.co.uk/new-york/lincoln-center-buildings>

https://www.researchgate.net/publication/266553931_Lincoln_Center_Canopies_-_Glass_Supporting_Steel?fbclid=IwAR3B1kWtDxiqjxBYbw15wFv7o3RRAUeIU5YTvNxKBQy6_q-3TsjQm3SvxMs

HALL MCKNIGHT - PAVILION FOR LONDON FESTIVAL OF ARCHITECTURE-YELLOW PAVILION, LONDON, 2015

<https://www.dezeen.com/2015/06/18/london-festival-architecture-2015-red-yellow-pavilions-kings-cross-taka-clancy-moore-architects-steve-larkin-architects-hall-mcknight/>

SREBRENKA SEKULIĆ-GVOZDANOVIĆ - SZENT MÁRIA TEMPLOM BŐVÍTÉSE, BÁBAFALVA, HORVÁTORSZÁG, 1994

<http://www.varak.hu/latnivalo/index/3101-Babafalva--Baba-Templom/>